

ПРОТИВОРЕЧИЯ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД СПОРТНОТО КАТЕРЕНЕ КАТО НОВ СПОРТ В ПРОГРАМАТА НА ОЛИМПИЙСКИТЕ ИГРИ

Кристиан Йонов

Национална спортна академия „Васил Левски“, катедра „ТАО“

ORCID

Christian Yonov – [https:// 0009-0007-3561-2575](https://0009-0007-3561-2575)

РЕЗЮМЕ

В представената публикация е направена характеристика на спортното катерене като нов спорт, включен в олимпийската програма. Представени са дисциплините, включени в олимпийските игри.

Целта на настоящото изследване е да анализираме формата и правилниците за провеждане на състезанията по катерене на олимпийските игри. За постигане на целта си поставихме с две основни задачи – да направим кратък анализ на отделните дисциплини в спортното катерене и да представим и анализираме формата и правилниците, по които се оценява постижението в отделните дисциплини.

Предмет на изследването са правилниците, по които се оценява спортното постижение в отделните спортни дисциплини, включени в олимпийските игри.

Посредством методите на литературен и сравнителен анализ са анализирани състезателният формат, използван през 2020 г. на Игрите в Токио, и форматът, който ще се използва на Игрите в Париж 2024 г. Обърнато е особено внимание на причините, довели до промените, и са маркирани основните параметри на физическото натоварване в отделните дисциплини.

Направеният анализ, както и тясната специализация на състезателите дават необходимите основания за самостоятелно представяне на всяка дисциплина в олимпийските игри.

Ключови думи: спортно катерене, дисциплини – скорост, трудност, боулдър

CONTROVERSIES AND CHALLENGES FOR SPORT CLIMBING AS A NEW SPORT IN THE OLYMPIC GAMES PROGRAM

Christian Yonov

National Sports Academy „Vassil Levski“, Department of TAO

ABSTRACT

In the presented publication, sport climbing is presented and characterized as a new sport included in the Olympic program. The disciplines included in the Olympic games are presented.

The main goal of the current research is to analyse the competition format and rules at the Olympic Games. To achieve the goal, we set ourselves two main tasks - to make a brief analysis of the individual disciplines in sport climbing and to present and analyze the format and rules by which the achievement in the individual disciplines is evaluated.

Through the methods of literature and comparison analysis, the competition format used in the 2020 Tokyo Games and the format that will be used in the Paris 2024 Games have been analyzed. Particular attention was paid to the reasons that led to the changes, and the main parameters of the physical load in the individual disciplines were marked. The analysis made as well as the narrow specialization of the competitors provides the necessary foundations for the presentation of each discipline in the Olympic Games.

***Keywords:** sport climbing, disciplines - speed, lead, bouldering*

ВЪВЕДЕНИЕ

Спортното състезателно катерене набира все по-голяма популярност през последното десетилетие. Спада към групата на спортовете, за които е характерна двигателна активност с пределно проявление на физическите и психическите качества на спортиста и от които в най-голяма степен зависи спортното постижение (Желязков, Дашева, 2017). Към тази група спадат лека атлетика, плуване, гимнастика, спортни игри и т.н. Според динамичната и кинематичната структура и спецификата на състезателните правила можем да определим спортното катерене като комплексен спорт с вариативна структура. От гледна точка на характера на натоварването „катеренето е двигателна активност с променлив характер на натоварването, изискваща комплексно развитие на физическите качества, разнообразни, стабилни и вариативни умения и навици и висока мобилност на метаболитните процеси (процеси, осигуряващи енергия по аеробен, анаеробен или смесен път)“ (Михайлов, 2008). В миналото катеренето се е практикувало на скали. Въпреки това, с широкото навлизане на изкуствените катерачни стени във всекидневието спортното катерене стана много по-достъпно и вече може да се каже, че все повече хора го предпочитат като спорт.

През 2015 г. Международната федерация по спортно катерене (IFSC) и Японската планинска асоциация (JMA) предложиха спортното катерене да бъде добавено към списъка на Олимпийски игри в Токио 2020 г. (Adie, 2015). През 2020 г. катеренето за първи път влезе като спорт в програмата на Олимпийските игри в Токио, Япония. Това голямо събитие бе посрещнато с голямо вълнение и радост от любителите на спорта, но едновременно с това възникнаха и много въпросителни относно това голямо спортно събитие. Провеждането на събитие, каквото е състезанието по спортно катерене, се характеризира със сложна организация и координация между организатори, състезатели и треньорски

щаб. Това е от ключово значение за успешното провеждане на състезанието. На Олимпийските игри в Токио 2020 взеха участие 40 състезатели – 20 мъже и 20 жени, след спечелени квоти.

В състезателното спортно катерене съществуват три дисциплини, в които състезателите могат да участват (БФКА, 2017), а именно:

Дисциплина „Скорост“ – стандартен маршрут, който се катери от състезателя с горна осигуровка. Резултатът зависи от времето, за което се достига финалът на маршрута.

Дисциплина „Боулдър“ – катери се без осигуровка с въже, маршрутите са осигурени с матраци (дюшеци), върху които състезателите се приземяват. Резултатът на състезателя се формира от броя изкачени маршрути и от броя опити, от които ги е изкачил.

Дисциплина „Трудност“ – маршрутът се катери от състезателя с въже с долна осигуровка, включването става последователно в предварително поставени по маршрута примки. Резултатът на състезателя се измерва с най-високо достигнатата хватка по маршрута.

Според нас е необходимо да се анализира формата на провеждане на състезанията по спортно катерене. Именно форматът на провеждане на състезанието е предпоставка за успешното представяне на състезателите и разкриване на техния пълен потенциал. Дългогодишният опит в провеждането на състезания от международен мащаб показва категорично, че състезателите катерачи специализират в отделните дисциплини. Или по-точно казано, добрият състезател в дисциплината „Скорост“ не се представя толкова успешно в дисциплината „Трудност“ и обратно. Същото важи и за „Боулдъра“, който обаче донякъде се доближава до „Трудността“. Различните дисциплини в спортното катерене изискват различно енергоосигуряване (Ryerko, 2013; Siegel, & Fryer, 2015; Watts, 1996). Всичко това се дължи на факта, че се води коренно различна подготовка от състезателите заради различните качества, необходими за отделните дисциплини.

МЕТОДИКА

В семейството на олимпийски игри се забелязва тенденция за включване на екстремни спортове, които представляват особен интерес за младите хора. Спортното катерене е част от това семейство и ние си поставихме за **цел** да анализираме формата и правилниците за провеждане на състезанията.

За постигане на целта си поставихме следните **задачи**:

1. Да направим кратък анализ на отделните дисциплини в спортното катерене.
2. Да представим и анализираме формата и правилниците, по които се оценява постижението в дисциплините.

Предмет на изследването са правилниците, по които се оценява спортното постижение в отделните спортни дисциплини, включени в олимпийските игри.

Изследвани и анализирани са правилникът, използван в Токио 2020 г., и предложеният правилник за Олимпийските игри в Париж през 2024 г.

За постигането на целта и задачите на настоящото изследване използвахме **методите** на литературен и сравнителен анализ.

РЕЗУЛТАТИ

Олимпийските игри са най-голямото спортно събитие и приемането на нов спорт в програмата е свързано с редица предпоставки и изисквания към спортните федерации. През 2020 г. катеренето бе представено за пръв път в програмата на Олимпийските игри в Токио, като Международният олимпийски комитет отреди само един комплект медали за всяка от категориите „мъже“ и „жени“ във всичките му дисциплини. Това бе предпоставка за изготвянето на нов, „комбиниран“ състезателен формат, явяващ се своеобразен триатлон, включващ три различни дисциплини. Решението да се комбинират трите катерачни дисциплини и да се раздадат по само един комплект медали за мъже и жени получи голям брой критики от различни атлети по света (Blanchard, 2016).

Този формат постави огромни предизвикателства едновременно и пред Международната федерация по спортно катерене, и пред състезателите и треньорите. Тези предизвикателства произлизат от няколко важни особености на динамиката на движенията, характера на мускулното усилие и нужното енергоосигуряване в различните дисциплини.

В дисциплината „Скорост“ състезанието се провежда под формата на спринт-дуел по стандартен, предварително известен на състезателите маршрут с височина от 15 м и наклон на стената от 5°. Мускулната работа е краткотрайна (между 5–10 сек) и високоинтензивна, като енергоосигуряването е за сметка на анаеробната алактатна система. Спортното постижение зависи в най-голяма степен от скоростно-силовите качества на състезателите, както и от координационните им способности.

В дисциплината „Боулдър“ състезанието се провежда под формата на рундове по 4–5 мин. Маршрутите (боулдърите) са предварително подготвени и еднакви за всички състезатели с височина до 4,50 м. Състезателите са в зона за изолация, като излизат, когато дойде тяхното време за катерене, и се връщат в нея след всеки рунд. В зависимост от фазата на състезанието състезателите имат или нямат право на оглед (Таблица 1). Резултатът се определя от броя на изкатерените боулдъри, броя на овладените зонове хватки и опитите, нужни за това. Спортното постижение в най-голяма степен зависи от силовите

способности на състезателите, както и от оптималната техника и уменията им за разрешаване на проблеми.

Таблица 1. Особенности в различните фази от състезанията по боулдър по правилника на IFSC

Фаза от състезанието	Номер на боулдърите	Време за катерене	Право на оглед
Квалификация	5	5 мин	не
Полуфинал	4	5 мин	не
Финал	4	4 мин	2 мин за всеки боулдър

В дисциплина „Трудност“ маршрутът се катери от състезателя с въже с долна осигуровка, като включва въжето последователно в предварително поставени по маршрута осигурителни примки. Стената, която се катери, е с приблизителна височина от 15 м, а маршрутите са различни всеки път. Резултатът на състезателя се измерва с най-високо достигнатата хватка по маршрута. Тези особености поставят тактическите и техническите способности на състезателите на огромно изпитание, тъй като те трябва да намерят максимално ефективния начин за изкатерване на маршрута с минимални енергийни загуби. Мускулните съкращения са с интермитентен характер и енергоосигуряването се извършва предимно в гликолитичен режим. От ключово значение е способността на състезателите да умеят да отстраняват своевременно натрупалия се лактат по време на катеренето.

Класирането на състезателите, участници в Токио 2020, се определи от произведението от ранкинга в трите дисциплини, като състезателят с най-ниска стойност се смята за победител (**класиране скорост X класиране боулдър X класиране трудност = класиране комбинация**). Резултатите от класирането при мъжете са представени в Таблица 2.

От таблицата се вижда ясно, че класирането в скоростта е определящо за крайното класиране. Интересното в случая е, че почти 100% от състезателите, които се състезават в дисциплините „Боулдър“ и „Трудност“, не участват в състезанията по скорост по принцип, а състезателите, специалисти в скоростта, рядко успяват да преминат дори и квалификационната фаза на състезанията по „Боулдър“ и „Трудност“. Това вероятно се дължи в различията, що се отнася до структурата на движенията и динамиката на мускулното усилие в различните дисциплини. Ако можем да си позволим да направим аналог с леката атлетика, е все едно един и същ състезател да се състезава на 100 м, на 800 м и на

1500 м гладко бягане. Въпреки това обаче, поради наличието на само два комплекта медали (1 при мъже и 1 при жени), в Токио много от състезателите бяха принудени да участват и в скоростта, ако искат да участват в Олимпийските игри изобщо. Това доведе до изненадващи и неочаквани резултати, като състезателите, смятани за фаворити, не успяха да се представят според очакванията, докато други (аутсайдери) успяха да се класират по-напред в надпреварата за медалите.

Таблица 2. Класиране при мъжете в отделните дисциплини по спортно катерене, както и в комбинацията на Олимпийските игри в Токио 2020

Позиция	Име	Държава	Класиране			
			Скорост	Боулдър	Трудност	Комбинация мъже (точки)
1	Alberto GINÉS LÓPEZ	Испания	1,00	7,00	4,00	28,00
2	Nathaniel COLEMAN	САЩ	6,00	1,00	5,00	30,00
3	Jakob SCHUBERT	Австрия	7,00	5,00	1,00	35,00
4	Tomoa NARASAKI	Япония	2,00	3,00	6,00	36,00
5	Mickaël MAWEM	Франция	3,00	2,00	7,00	42,00
6	Adam ONDRA	Чехия	4,00	6,00	2,00	48,00

Тези противоречия принудиха Международната федерация по спортно катерене (IFSC 2023 – Olympic Games Paris 2024) и Международния олимпийски комитет да направят някои промени за следващите Олимпийски игри в Париж 2024 г.

С въвеждането на две отделни събития – в дисциплината „Скорост“ и комбинация „Боулдър + Трудност“, броят на медалите се удвоява от 2 комплекта в Токио до 4 в Париж. Игрите ще имат и значително увеличение на броя на атлетите, които вземат участие – от 40 атлети в Токио до 68 в Париж. Това ще елиминира влиянието на дисциплината „Скорост“ върху комбинирания формат и състезателите, които не практикуват скорост, ще могат по-пълно да реализират своите катерачни способности. Профилираните състезатели по дисциплината „Скорост“ пък ще имат възможност за отделно събитие и за подобряване на световни и олимпийски рекорди.

Освен тези, Международната федерация по спортно катерене предвижда и промяна в начина на отбелязване на резултатите в комбинирания формат. Олимпийският комбиниран формат „**Боулдър + Трудност**“ предвижда малко по-различни правила от правилата на световните купи в двете отделни дисциплини (Таблицы 3 и 4). Резултатът на състезателя ще се измерва по точкова система, като максималният брой точки е **200** (по **100** точки за всяка от дисциплините).

За „Боулдър“ максималният брой точки е **100**. Във финала състезателите се състезават на 4 Боулдър маршрута, всеки от които може да им донесе максимум от 25 точки. Има няколко възможни хватки, от които състезателите могат да спечелят точки.

Таблица 3. Образуване на резултата в дисциплината „Боулдър“ (от комбинацията)

Хватка от маршрута	Точки
LZ (Lowest Zone)	3 точки
HZ (Highest Zone)	6 точки
Тор	25 точки
Неуспешен опит	-0,1 точки наказание

За „Трудност“ максималният брой точки също е **100**. Състезателите получават точки само за последните 30 движения от маршрута, както следва:

Започвайки от последната хватка на маршрута надолу:

Таблица 4. Образуване на резултата в дисциплината „Трудност“ (от комбинацията)

Последните 15 хватки	Всяка хватка е равна на 5 точки
Следващите 10 хватки	Всяка хватка е равна на 2 точки
Следващите 5 хватки	Всяка хватка е равна на 1 точка

ДИСКУСИЯ

Включването като демонстративен спорт на катеренето в Олимпийските игри в Токио, Япония, през 2020 г. и утвърждаването му в олимпийската програма за 2024 г. в Париж, Франция, са ясен знак, че този атрактивен спорт има място в олимпийското семейство. Това от своя страна постави нови предизвикателства пред състезатели, съдии и организатори относно разкриване на пълния потенциал на катерачите и тяхното обективно оценяване. От друга страна, не трябва да се губи атрактивността за публиката.

И ако през 2020 г. бяха направени първите стъпки към представянето на катеренето в Олимпийските игри, то през 2024 г. промените ще доведат до обективно оценяване на

спортното постижение. Имаме три спортни дисциплини „Трудност“, „Скорост“ и „Боулдър“. Подготовката, която се води за всяка дисциплина, е коренно различна. Затова е налице специализация на състезателите в отделните дисциплини. С други думи, добрият състезател в „скоростта“ значително изостава в „трудността“ или „боулдъра“. В Токио имаше един комплект медали за сумарното постижение от трите дисциплини. При внимателно вглеждане в резултатите е очевидно, че класирането от „скоростта“ оказва голямо влияние върху крайното класиране. По този начин оценяването не е обективно и доведе до това, че смятаните за фаворити останаха извън почетната стълбичка.

Ето защо тези несъответствия бяха предпоставка Международната федерация по спортно катерене (IFSC 2023 – Olympic Games Paris 2024) и Международният олимпийски комитет да коригират формата и правилника за следващите Олимпийски игри в Париж 2024 г. Около тези промени се обединяват и всички автори, цитирани в статията, към които се присъединяваме и ние.

Промените в начина на образуването на резултата, както и разделянето на дисциплината „Скорост“ от останалите две ще имат положително влияние върху състезателите, които се състезават предимно в „Боулдър“ и „Трудност“, както и върху състезателите, състезаващи се предимно в скоростта.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Далеч сме от мисълта, че предизвикателствата пред катеренето като спорт в програмата на Олимпийските игри ще свършат през 2024 в Париж. За момента МОК и IFSC си взаимодействат активно и полагат максимални усилия за утвърждаването на спорта като олимпийски. В близко бъдеще катеренето тепърва ще търпи развитие и промени в правилата и форматите на състезанията. Добавянето на трети комплект медали в по-нататъшен етап изглежда логично решение на проблема с различието между характера на състезателните дисциплини. Това би довело до отделен комплект медали за всяка дисциплина и би дало възможност за още по-тясна спортна специализация. Друг е въпросът доколко това ще е полезно на катеренето като цяло, като се има предвид, че в последните години и без това все повече хора предпочитат катеренето в зала за сметка на катеренето на скали.

ЛИТЕРАТУРА

БФКА (Българска федерация по катерене и алпинизъм), Правилник за провеждане на състезания по спортно катерене, София, 2017. // *BFKA* (Balgarska Federatsiya po Katerene i Alpinizam), Pravilnik za provezhdane na sastezaniya po sportno katerene, Sofiya, 2017.

Желязков, Ц., Дашева, Д. (2017). *Основи на спортната тренировка*. Бolid-инс, София. // Zhelyazkov, Ts., Dasheva, D. (2017). *Osnovi na sportnata trenirovka*. Bolid-ins, 2017, Sofiya.

Михайлов, М. (2008). Напълно отдадени. Особенности на натоварването в катеренето. София: Walltopia. // Mihaylov, M. (2008). *Napalno ottdadeni. Osobenosti na natovarvaneto v katereneto*. Sofiya: Walltopia.

Adie, R. IFSC Proposes Sport Climbing For Tokyo 2020 Olympic Games. The British Mountaineering Council, August 8, 2015. <https://www.thebmc.co.uk/ifsc-proposes-sport-climbing-for-tokyo-2020>

Blanchard, B. (2016). *Olympic Climbing Survey: 15 Pro Climbers Weigh in*. <https://www.climbing.com/news/olympic-climbing-survey-15-pro-climbers-weigh-in>.

IFSC (International Federation of Sport Climbing)2023 – Olympic Games Paris 2024

Ryepko, O. (2013). Features and functionality of speed and power capabilities of elite climbers and various types of rock climbing. *Physical education of student*, 5, 60-65.

Siegel, Shannon & Fryer, Simon. (2015). Rock Climbing for Promoting Physical Activity in Youth. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 11

Watts, P. B. (1996). Acute changes in handgrip strength, endurance, and blood lactate with sustained sport rock climbing. *Journal Sports Med. Phys Fitness*, 36(4), 255–260.

Автор за кореспонденция:

Кристиан Йонов

Национална спортна академия „Васил Левски“,

катедра „ТАО“

E-mail: christian.yonov@gmail.com